

Виховна компетентність та рівень емоційної інтелігентності вчителів

Романовська-Толлочко Анна

Університетська Школа Фізичного виховання у Вроцлаві, Польща

Анотації:

Мета: окреслити зв'язки між емоційною інтелігентністю та рівнем виховної компетентності вчителів. **Матеріали і методи:** Дослідження проведено серед 120 вчителів початкових шкіл. Оцінку компетентності вчителів подано у анкеті, розробленій автором, а для дослідження емоційних нахилів використано двовимірну шкалу емоційної інтелігентності DINEMO. **Результати:** Виявлено, що вчителі володіють значно нижчим рівнем виховної компетентності у порівнянні з основною і методичною компетенціями. Сфера виховної компетентності є тією ділянкою професійної діяльності вчителів, яка викликає найбільше проблем, і до якої вони є найменш підготовленими. Результати досліджень щодо емоційної інтелігентності виявили відмінності в рівні цієї риси у вчителів. Найбільше осіб - 54% характеризуються середнім рівнем досліджуваної ознаки, 30% володіють високим рівнем, а 16% мають низький рівень розуміння і розпізнавання емоцій. **Висновки:** Підтверджено те, що існує зв'язок між рівнем емоційної інтелігентності і вмінні знаходити рішення у виховних ситуаціях. Розуміння власних і чужих емоцій сприяє досягненню високої виховної компетентності.

Ключові слова:

вчителі, виховна компетентність, професійні навички, емоційна інтелігентність.

Романовська-Толлочко Анна. Воспитательная компетентность и уровень эмоциональной интеллигентности учителей. Цель: определить связи между эмоциональной интеллигентностью и уровнем воспитательной компетентности учителей. **Материалы и методы:** Исследование проведено среди 120 учителей начальных школ. Оценку компетентности учителей представлены в анкете, разработанной автором, а для исследования эмоциональных наклонностей использовано двумерную шкалу эмоциональной интеллигентности DINEMO. **Результаты:** Выявлено, что учителя обладают значительно более низким уровнем воспитательной компетентности по сравнению с основной и методической компетенциями. Сфера воспитательной компетентности является тем участком профессиональной деятельности учителей, которая вызывает больше всего проблем, и к которой они являются наименее подготовленными. Результаты исследования по эмоциональной интеллигентности обнаружили различия в уровне этой черты у учителей. Больше лиц - 54% характеризуются средним уровнем исследуемого признака, 30% обладают высоким уровнем, а 16% имеют низкий уровень понимания и распознавания эмоций. **Выводы:** Подтверждено, что существует связь между уровнем эмоциональной интеллигентности и умением находить решение в воспитательных ситуациях. Понимание собственных и чужих эмоций способствует постижению высокой воспитательной компетентности.

Romanowska-Tolłoczko Anna. Educational competences and emotional intelligence level of teachers. Purpose: Determination of the relationship between the level of emotional intelligence and educational competences of teachers. **Material and methods:** The study was conducted among 120 primary school teachers. Assessment of the competence of teachers were analysed by means of a questionnaire constructed by the author of the elaboration, and the study of emotional predispositions used Two-dimensional Emotional Intelligence Inventory DINEMO. **Results:** It was found that teachers have a much lower level of educational competences in comparison to the substantive and methodical competences. Sphere of educational competences is the area in the work of teachers, which causes the most problems, and to which they feel the least prepared. The results of research on emotional intelligence showed variation in the levels of teachers predispositions. Most of them - 54% is characterized by the average level of the selected features, 30% achieved high results, and 16% have low level of understanding and recognition of emotions. **Conclusions:** It was found that there is a correlation between the level of emotional intelligence and ability to cope in the educational situations. Understanding one's own and other people's emotions favors achieving high educational competences.

учителя, воспитательная компетентность, профессиональные навыки, эмоциональная интеллигентность.

teachers, educational competences, professional skills, emotional intelligence.

Вступ

Проблематика фахової компетентності вчителів віддавна викликає дискусії як у педагогічних колах, так і в середовищі науковців, законодавців, а також і самих учителів, які щодня опановують цю складну професію.

Існує багато досліджень вчительської компетентності, де здійснено детальні класифікації, та обговорень важливих з точки зору авторів аспектів цієї проблеми. [1, 2].

Компетентності, які необхідні у професії вчителя, є досить розгалуженими і стосуються різних аспектів особистості та вмінь учителя. Більше того, вони повинні перебувати у постійному розвитку та вдосконаленні відповідно до швидких культурних перетворень та змінних очікувань і суспільних потреб [3]. Для того, щоб відповідати поставленим вимогам, учитель має бути ретельно підготовленим до своєї професії під час здобуття відповідної освіти. На жаль, у бік вищих шкіл, які готують вчителів, виникає багато закидів. У педагогічних навчальних закладах більше уваги приділяється передачі основних знань та методик, нато-

мість занедбаною є підготовка виховних умінь, які є необхідними для ефективної роботи в стосунках з учнями. [4].

У результаті через нестачу цих компетенцій вчителі стикаються з багатьма виховними труднощами, перед якими почуваються безпорадними, або приймають хибні рішення. Результатом таких дій є виникнення неправильних, а інколи й деструктивних стосунків, які не приносять користі як учневі, так і вчителю. [5].

Окрім того, вчитель, не знаходячи вихід із важких ситуацій у школі, ризикує потрапити у стресову ситуацію, яка безпосередньо впливає на його здоров'я, психологічну діяльність, а також передчасну появу синдрому професійного згорання [6].

Професія вчителя безсумнівно потребує певних особистісних задатків, які полегшують професійну діяльність. Для вчителя теж необхідними є конкретні суспільні вміння, які необхідно практично тренувати під час навчання. На думку Тухольської [7], особистісні якості та суспільні вміння вчителів зумовлюють певним чином відповідну професійну адаптацію, а також запобігають згоранню. З іншого боку, їх викликає ризик втрати сили, бажання, розчарування або надмірного фахового дистанціювання.

Серед вчительських компетенцій особливої уваги заслуговують суспільні та виховні уміння, які є необхідними для ефективної взаємодії з учнями. Істотним фактором, який впливає на рівень цих компетенцій є вміння керувати власними та чужими емоціями [8, 9]. Це вміння називається емоційною інтелігентністю, яку можна окреслити як сукупність навичок, що уможливають моніторинг почуттів та емоцій, а також використання через чуття неістотної інформації для керування власною поведінкою та поведінкою інших осіб [10]. За Саловеем, Майером і Карузо, емоційна інтелігентність має чотири складові. Перша – це сприйняття та вираження емоцій – це здатність спостерігати та розпізнавати емоції свої та інших осіб. Друга складова – це здатність асимілювати емоції для допомоги у пізнавальних процесах. Третя – це розуміння емоцій – охоплює знання, пов'язані із досвідом у емоційній сфері. Четверта складова – управління емоціями – стосується вміння свідомо корегувати емоції, власний настрій та настрої інших осіб [11]. Емоційна інтелігентність значною мірою залежить від генетичних чинників, також вона формується в процесі так званого суспільного тренінгу, тобто розвивається в процесі щоденних міжособистісних стосунків, також її можна і слід формувати різними стимуляціями, що відносяться до соціальної поведінки [12].

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Метою проведених досліджень було отримати оцінку вчителів щодо компетенцій, якими вони володіють. Особливо зверталася увага на сферу виховних умінь, окреслення рівня емоційної інтелігентності вчителів і підтвердження, чи існує зв'язок між емоційними нахилами та знаходженням рішень у виховних ситуаціях.

Матеріал і методика

Дослідження проведено серед 120 вчителів початкових шкіл. До групи обраних для дослідження осіб входили тільки жінки, з огляду на незначну кількість чоловіків, які працюють у цій сфері.

Методика, яку було застосовано у дослідженні, – це діагностичне зондування. Оцінку компетенцій учителів досліджено за допомогою анкети, розробленої автором, а для вивчення емоційних нахилів використано питальник емоційної інтелігентності DINEMO [13].

Результати дослідження.

Оцінка вчителів щодо наявності компетенцій

При визначенні рівня компетенцій учителів зосереджено увагу на їхніх суб'єктивних відчуттях і оцінці фахових умінь у трьох сферах: основній, методичній та виховній. З цієї метою використано класифікацію В.Стриковського. [3]. Згідно з цією концепцією основні компетенції пов'язані із змістом навчальної дисципліни, методичні – сконцентровані на практиці вчителя, зокрема стосуються його дидактичних умінь, виховні належать до стосунків з учнем, а також пов'язані зі способами впливу на учня.

Здійснюючи оцінку основних компетенцій, більшість учителів (88%) стверджують, що почувуються у цьому полі діяльності на високому рівні, натомість 1/10 респондентів відчувають, що вони знаходяться

на середньому рівні. Жоден з учителів не оцінив свою основну компетенцію як низьку, що свідчить про добру підготовку щодо володіння змісту предмета.

Оцінка методичних компетенцій виглядає по-іншому. Високо компетентними у цьому сенсі є 76% учителів, а 1/4 оцінюють свій рівень компетентності як середній. Ніхто з респондентів не виявив у себе низької методичної компетентності. Беручи до уваги змінні стажу роботи, можна зазначити, що менш компетентними методично відчуваються вчителі, які мають найменший стаж роботи.

Зовсім по-іншому вчителі оцінюють свою виховну компетентність. Найбільше з них (60% осіб) відчуваються у цій сфері педагогічної діяльності на середньому рівні, кожен п'ятий вчитель (22%) підтвердив у себе низький рівень виховної компетентності, натомість група вчителів, які мають високий рівень компетентності у міжособистісних стосунках з учнями, є чисельно найменшою. 18% респондентів визначили себе як високо компетентні у вихованні. Виражаючи думку щодо своєї виховної компетентності, учителі зі стажем роботи 9 – 16 років оцінили її найвище. Помітно гірше у вихованні відчуваються вчителі із меншим стажем, однак також і певна група старших учителів підтвердила у себе низький рівень результативності щодо впливу на вихованців.

Іншою проблемою, яка досліджувалася, була думка вчителів щодо необхідності дидактичних занять під час навчання для формування трьох типів компетенцій. Вчителі ствердили у своїх оцінках, що навчання в університеті найкраще формує основну компетентність, трохи гірше – методичні, а найслабше впливає на формування виховної компетентності.

Особливі недоліки вчителі підтвердили щодо педагогічної практики у широкому розумінні, як і тієї, що відбувається в школах. Також у них були застереження щодо кількості практичних занять під час навчання у вищій школі. На ці заняття порівняно із кількістю годин, виділених на теоретичні курси, відведено менше часу. Вчителям не вистачало форми практичних занять, під час яких могли би формуватись вміння знаходити вихід із конфліктних ситуацій, а також уміння долати інші труднощі, що виникають у стосунках з учнями, приготуватися до ролі вихователя у класі. Наступним закидом щодо формування цієї компетентності під час навчання є розрив між теоретичними змістом та практичними потребами майбутнього вчителя. Критичні зауваги вчителів стосувались як змісту, так і форм розвитку цієї компетентності у процесі навчання. Йшлося насамперед про заняття для формування умінь у сфері виховної та суспільної діяльності.

Сфера виховних компетенцій є найбільш проблемним напрямком професійної діяльності вчителів, до якого вони найменше підготовлені. Схожі результати було отримано також і в раніше проведених дослідженнях [14], це означає, що проблема є все ще актуальною і не вирішеною.

Виховна компетентність та рівень емоційної інтелігентності вчителів

Таблиця 1

Рівень емоційної інтелігентності респондентом-учителів

Шкала DINEMO	РІВЕНЬ ЕІ		ВИСОКИЙ		СЕРЕДНІЙ		НИЗЬКИЙ	
	п	%	п	%	п	%	п	%
ІНШ	37	31	70	58	13	11		
Я	35	29	60	50	25	21		
Загальний результат	36	30	65	54	19	16		

Таблиця 2

Рівень виховної компетентності та емоційна інтелігентність

Рівень ЕІ (загальний результат)		Рівень виховної компетентності	ВИСОКИЙ n = 22	СЕРЕДНІЙ n = 72	НИЗЬКИЙ n = 26
ВИСОКИЙ	n = 36		20	14	2
СЕРЕДНІЙ	n = 65		2	56	7
НИЗЬКИЙ	n = 19		-	2	17

При дослідженні емоційних нахилів вчителів було зосереджено увагу на оцінці основних складових емоційної інтелігентності, таких як здатність розуміти власні та чужі емоції, а також поважати і усвідомлювати їхню роль. Ці нахили оцінювались на підставі того, як респондент інтерпретує різні ситуації, що викликають емоції, і як схильний на них реагувати. Використаний у дослідженні питальник DINEMO містить 33 позиції, які описують різні ситуації, що є джерелом емоцій. Щодо кожної ситуації запропоновано чотири різних способи реагування. Респондент щоразу обирає ту реакцію, яка є для нього найбільш типовою. Питальник дозволяє інтерпретувати результати за двома шкалами дій та дає змогу отримати загальний результат. Шкали, що входять у склад питальника DINEMO, - це: „ІНШ” – оцінюють здатність розпізнавати, розуміти і поважати емоції інших людей „Я” – шкала, що оцінює здатність самоусвідомлення, розуміння, поваги та вираження власних емоційних станів.

Отримані первинні результати замінено на бали, використовуючи стандартні норми для жінок [13]. Застосовано такий спосіб інтерпретації: низькими є результати в межах від 1 до 3 балів, від 4 до 7 балів – це середні показники (норма), результати в межах від 8 до 10 балів прийнято вважати високими.

Використовуючи описану інтерпретацію, визначено рівень емоційної інтелігентності респондентів-учителів. Найбільше з них (понад половина) характеризується середнім рівнем досліджуваної ознаки, близько 1/3 володіють високим, а 1/5 мають низький рівень розуміння власних і чужих емоцій, на що вказує загальний результат. Щодо шкал „Я” та „ІНШ” отримані результати є подібними. Учителі в однаковій мірі розуміють свої емоції та емоції інших (табл. 1).

Результати, отримані в процесі дослідження емоційної інтелігентності вчителів зіставлено із задекларованим ними рівнем виховної компетентності

(табл.2). Виявляється, що особи, які оцінили себе як високо компетентні у виховному сенсі, мають високий рівень емоційної інтелігентності. Середній рівень емоційної інтелігентності був притаманний для учителів, які визначили рівень своєї виховної компетентності як середній. Учителі, які низько оцінили свої виховні вміння виявили низький рівень емоційних нахилів.

Висновки

У результаті проведених досліджень виявлено, що вчителі володіють досить низьким рівнем виховної компетентності порівняно з іншими компетенціями – основними і методичними. Це була їхня суб’єктивна оцінка, однак особисті відчуття здатності знаходити чи не знаходити вихід у професійних ситуаціях також є цінними, і їхнє значення є наближеним до об’єктивних результатів.

Результати досліджень емоційної інтелігентності виявили різницю у рівні відповідних нахилів. Водночас зауважено, що високий рівень виховної компетентності відповідає високому вмінню розуміти емоції. А також чим нижче вчителі оцінювали свої виховні вміння, тим нижчий у них був рівень емоційної інтелігентності.

Як було зазначено у вступі, емоційну інтелігентність можна формувати різнотипними стимуляціями, спрямованими на розвиток емпатії та соціальної поведінки. Така можливість є дуже цінною і повинна бути використана при формуванні учителів, як важливий елемент розвитку їх міжособистісних умінь та виховної компетентності.

Окрім того, розуміння власних емоцій, умінь їх виражати, опановувати і конструктивно вивільняти є необхідним для запобігання стресовим ситуаціям [15]. Особи, які краще розуміють власні емоційні стани, здатні на більш корисні дії, які вберігають їх від негативних наслідків, а це у професії вчителя дуже важливо.

References

1. Kobyłecka E. *A teacher in the face of contemporary educational tasks*. Kraków, 2005. – 200 p.
2. Kwaśnica R. *Introduction to thinking. About help in teacher's development*. Wrocław, 1994. – 160 p.
3. Strykowski W., Strykowska J., Pieluchowski J. *Competence of a teacher in today's school*. Poznań, 2003. – 168 p.
4. Romanowska-Tołłoczko A., Miedzińska. B. Pedagogical and psychological pre-service teacher training in different types of higher education institutions, *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 2012, vol. 6, pp.119-123.
5. Malory I. About educational helplessness – from theory and teachers' practical experiences, *Everyday Education [Wychowanie na co dzień]* 2012, vol. 4-5, pp. 15-20.
6. Sęk H. *Professional burnout: causes, mechanisms, prevention*. Warsaw, 2004. – 240 p.
7. Tucholska S. *Teacher's professional burnout. Psychological analysis of the phenomenon and its personal predispositions*. Lublin, 2009. – 200 p.
8. Przybylska I. Emotional intelligence as a contemporary teacher's key competence. *Chowanna*, 2006, XLIX (LXII), vol. 1 (26), pp. 85-95.
9. Zabłocka M. Emotional intelligence – a return to traditional role of education. *Open Society [Społeczeństwo Otwarte]*, 1998, vol. 3, pp. 31-35.
10. Mayer J.D., Salovey P. What is emotional intelligence? In: P. Salovey, D.J.Sluyter (ed. by) *Emotional development and emotional intelligence*. Poznań, 1999. – 212 p.
11. Mayer J.D., Caruso D., Salovey P. Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence, *Intelligence*, 2000, vol. 27, pp. 267-298.
12. Matczak A. *Questionnaire of social competence*. Textbook, Warsaw, 2001. – 280 p.
13. Matczak A., Jaworowska A. *Two-dimensional Emotional Intelligence Inventory DINEMO*. Textbook. Warsaw, 2006. – 240 p.
14. Romanowska-Tołłoczko A., Golbik E. Professional competences in the perception of teachers of schools of different levels, In: J.Ogrodnik, E. Przybyła, K.Sas-Nowosielski, *Teacher in demanding times*, Katowice, 2011, pp.197-217.
15. Goleman D. *Emotional intelligence*, Poznań, 1999. – 224 p.

References:

1. Kobyłecka E. *A teacher in the face of contemporary educational tasks*. Kraków, 2005, 200 p.
2. Kwaśnica R. *Introduction to thinking. About help in teacher's development*. Wrocław, 1994, 160 p.
3. Strykowski W., Strykowska J., Pieluchowski J. *Competence of a teacher in today's school*. Poznań, 2003, 168 p.
4. Romanowska-Tołłoczko A., Miedzińska. B. Pedagogical and psychological pre-service teacher training in different types of higher education institutions, *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 2012, vol. 6, pp.119-123.
5. Malory I. About educational helplessness – from theory and teachers' practical experiences. *Everyday Education [Wychowanie na co dzień]* 2012, vol. 4-5, pp. 15-20.
6. Sęk H. *Professional burnout: causes, mechanisms, prevention*. Warsaw, 2004, 240 p.
7. Tucholska S. *Teacher's professional burnout. Psychological analysis of the phenomenon and its personal predispositions*. Lublin, 2009, 200 p.
8. Przybylska I. Emotional intelligence as a contemporary teacher's key competence. *Chowanna*, 2006, XLIX (LXII), vol. 1 (26), pp. 85-95.
9. Zabłocka M. Emotional intelligence – a return to traditional role of education. *Open Society [Społeczeństwo Otwarte]*, 1998, vol. 3, pp. 31-35.
10. Mayer J.D., Salovey P. What is emotional intelligence? In: P. Salovey, D.J.Sluyter (ed. by) *Emotional development and emotional intelligence*. Poznań, 1999, 212 p.
11. Mayer J.D., Caruso D., Salovey P. Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 2000, vol. 27, pp. 267-298.
12. Matczak A. *Questionnaire of social competence*. Textbook, Warsaw, 2001, 280 p.
13. Matczak A., Jaworowska A. *Two-dimensional Emotional Intelligence Inventory DINEMO*. Textbook. Warsaw, 2006. – 240 p.
14. Romanowska-Tołłoczko A., Golbik E. Professional competences in the perception of teachers of schools of different levels, In: J.Ogrodnik, E. Przybyła, K.Sas-Nowosielski, *Teacher in demanding times*, Katowice, 2011, pp.197-217.
15. Goleman D. *Emotional intelligence*, Poznań, 1999, 224 p.

Информация об авторе:

Романовска-Толлочко Анна: ORCID: <http://orcid.org/000-0003-2236-7519>; anna.romanowska-tolloczko@awf.wroc.pl; Университетская Школа Физического воспитания во Вроцлаве; аллея Игнация Яна Падеревского 35, 51-612 Вроцлав, Польша.

Цитируйте эту статью как: Романовська-Толлочко Анна. Виховна компетентність та рівень емоційної інтелігентності вчителів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С. 60-63. <http://dx.doi.org/10.15561/18189172.2015.0210>

Электронная версия этой статьи является полной и может быть найдена на сайте: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive.html>

Эта статья Открытого Доступа распространяется под терминами Creative Commons Attribution License, которая разрешает неограниченное использование, распространение и копирование любыми средствами, обеспечивающими должное цитирование этой оригинальной статьи (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.ru>).

Дата поступления в редакцию: 24.12.2014 г.
Опубликовано: 30.01.2015 г.

Information about the author:

Romanowska-Tolloczko Anna: ORCID: <http://orcid.org/000-0003-2236-7519>; Anna.Romanowska-Tolloczko@awf.wroc.pl; University School of Physical Education in Wrocław; Paderewskiego 35, 51-612 Wrocław, Poland.

Cite this article as: Romanowska-Tołłoczko Anna. Educational competences and emotional intelligence level of teachers. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2015, vol.2, pp. 60-63. <http://dx.doi.org/10.15561/18189172.2015.0210>

The electronic version of this article is the complete one and can be found online at: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive-e.html>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>).

Received: 24.12.2014
Published: 30.01.2015